

**РЕЗЕРВИ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ НА РЕМОНТІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ МАШИН
(на прикладі сільськогосподарських підприємств Тернопільської області)**

Б. М. ГЛАДУН
*Науково-дослідний центр
„Західагропромпродуктивність”*

Проведено пошук резервів підвищення продуктивності праці на ремонті сільськогосподарських машин.

Постановка проблеми. У сучасному світі економічний розвиток ґрунтується на продуктивності праці. Чим вищий рівень продуктивності, тим якісніший економічний потенціал країни, вищий рівень суспільного добробуту. Невипадково підвищення продуктивності праці є одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки промислово розвинутих країн.

Для сучасної України і її агропромислового комплексу проблема підвищення продуктивності праці на ремонті сільськогосподарської техніки є особливо актуальною, тому що рівень зношеності машинно-тракторного парку вже сягнув критичної межі, що призводить до зменшення кількісного і якісного складу сільськогосподарських машин і викликає пропорційне зменшення валового виробництва продукції.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Сучасні проблеми, пов'язані зі зростанням продуктивності праці в агропромисловому комплексі України, знайшли відображення в працях таких дослідників, як: А. Г. Бабенко, О. А. Бугуцький, Д. П. Богиня, В. В. Вітвіцький, В. С. Дієсперов, О. І. Здоровцов, М. Г. Назаров та ін.

Незважаючи на значний обсяг проведених попередніх досліджень, ряд теоретичних і практичних питань з продуктивності праці на ремонті сільськогосподарської техніки особливо в регіональному аспекті нині не вирішений. Наукова і практична важливість зазначеного питання і зумовила вибір теми даного дослідження.

Мета статті – виявлення резервів продуктивності праці на ремонті сільськогосподарської техніки.

Виклад основного матеріалу. У країнах з розвинутою ринковою економікою при оцінці її стану аналітики широко використовують такі категорії, як „продуктивність праці”, „нормування праці”, „мотивація праці”, розглядаючи їх системно. Незважаючи на це, в свідомості окремих вітчизняних економістів категорія продуктивності праці ототожнюється з реаліями планової соціалістичної економіки, хоча розвиток соціально-трудових відносин об'єктивно свідчить про необхідність обліку і контролю рівня ефективності праці, в тому числі в межах підприємств і організацій.

У процесі виробництва будь-якого продукту використовується два види праці: жива, тобто праця, яка витрачається працівниками безпосередньо в самому процесі виробництва продукту, та уречевлена – праця, витрачена іншими працівниками на попередніх стадіях виробництва і втілена в засобах праці, будівлях, спорудах, сировині матеріалах, паливі, енергії тощо.

Відповідно, при характеристиці продуктивності праці використовується поняття продуктивності індивідуальної і суспільної праці.

Продуктивність індивідуальної праці – це результативність живої праці як окремого працівника, так і колективу працівників. Продуктивність суспільної праці – це результативність, ефективність живої та уречевленої праці, яка відображає сукупні витрати праці у сфері матеріального виробництва [1].

Виробіток і трудомісткість – показники індивідуальної продуктивності праці, яка відображає витрати тільки живої праці. Виробіток – показник кількості продукції, послуг,

обсягу робіт, вироблених за одиницю робочого часу працівником або колективом працівників. Трудомісткість – показник індивідуальної продуктивності праці, який характеризує витрати робочого часу на виробництво одиниці продукції. Обидва показники повною мірою залежать від ефективного використання часу праці: чим менший час на виконання ремонту одиниці продукції, тим вища продуктивність праці. Не випадково в нашому дослідженні зроблено акцент на пошуку резервів індивідуальної продуктивності праці, тому що, як правило, ремонтом сільськогосподарської техніки займаються самі механізатори. Нині практично на кожному приватному чи фермерському сільськогосподарському підприємстві функціонує своя ремонтна майстерня. Така необхідність викликана потребою аграріїв у проведенні на місці різних планових видів технічного обслуговування, поточних ремонтів, позапланових аварійних ремонтів машин і ґрунтообробної техніки, устаткування тваринницьких ферм. У багатьох випадках виконання такої ремонтної роботи спеціалізованими сервісними підприємствами є неможливим через відсутність останніх, а в місцях, де вони ще функціонують, відмова від їх послуг викликана дорожнечою транспортування і необхідністю термінового виконання робіт [2].

Фахівцями відділу продуктивності в обслуговуючих галузях АПК НДЦ „Захід-агропромпродуктивність” постійно проводиться моніторинг використання робочого часу на ремонті сільськогосподарської техніки в ремонтних майстернях господарств Тернопільської області, і можна з впевненістю сказати, що ситуація в них практично схожа.

Для прикладу наведемо такі сільськогосподарські підприємства, як ПП ім. Шевченка Зборівського району та ПАП „Обрій” Чортківського району Тернопільської області. Вивчення використання робочого часу в ремонтних майстернях цих господарств проводилось за процесом ремонту тракторів МТЗ-82 методом моментних спостережень. Моментні спостереження являють собою вид вивчення витрат робочого часу, при якому дослідник, що обходить робочі місця за визначеним маршрутом, за допомогою індексів фіксує дії працівників. При цьому реєструються не витрати часу, а кількість повторень різних категорій витрат [3].

Розмір втрат по відношенню до загального фонду часу визначає коефіцієнт втрат робочого часу ($K_{втр}$) [5, с. 160]:

$$K_{втр} = \frac{ВТР}{T_{зм}}, \quad (1)$$

де ВТР – втрати робочого часу, хв; $T_{зм}$ – тривалість зміни, хв.

Можливе підвищення продуктивності праці ($\Pi_{пп}$) за рахунок усунення втрат робочого часу визначається за формулою [5, С. 162]:

$$\Pi_{пп} = \frac{T_{оп(н)} - T_{оп(ф)}}{T_{оп(ф)}} 100, \quad (2)$$

де $T_{оп(н)}$ – нормативне значення оперативного часу, хв; $T_{оп(ф)}$ – фактичне значення оперативного часу, хв.

Таблиця 1

**Зведена відомість результатів моментних спостережень №1 і №2, проведених на
ППШ ім. Шевченка Зборівського району Тернопільської області**

Прізвище виконавця	ПЗ		О		Відп		Ос.потр		Д.доп		Н12		Н13	
	К-ть мом	%до підс.	К-ть мом	%до підс.	К-ть мом	%до підс.	К-ть мом	%до підс.	К-ть мом	%до підс.	К-ть мом	%до підс.	К-ть мом	%до підс.
Стець М. В.	7	8,0	61	69,3	3	3,4	1	1,1	1	1,1	4	4,5	-	-
Місюра І. В.	8	9,1	60	68,2	1	1,1	1	1,1	1	1,1	4	4,5	1	1,1
Гороховський В. І.	8	9,1	60	68,2	1	1,1	3	3,4	2	2,3	-	-	2	2,3
Поврозник В. Р.	8	9,1	59	67,0	-	-	4	4,5	4	4,5	4	4,5	4	4,5
Мароріян В. М	7	8,0	60	68,2	2	2,3	2	2,3	2	2,3	2	2,3	-	-
Магдлій Р. М.	7	8,0	61	69,3	5	5,7	-	-	2	2,3	4	4,5	-	-
Всього	45	8,5	361	68,4	12	2,3	11	2,1	13	2,5	18	3,4	7	1,3

Прізвище виконавця	Н14		Н16		Н17		Н21		Н23		Н24		Н35	
	К-ть мом	%до підс.	К-ть мом	%до підс.	К-ть мом	%до підс.	К-ть мом	%до підс.	К-ть мом	%до підс.	К-ть мом	%до підс.	К-ть мом	%до підс.
Стець М. В.	-	-	-	-	-	-	2	2,3	6	6,8	1	1,1	2	2,3
Місюра І. В.	2	2,3	2	2,3	-	-	1	1,1	5	5,7	2	2,3	-	-
Гороховський В. І.	1	1,1	-	-	2	2,3	4	4,5	2	2,3	3	3,4	-	-
Поврозник В. Р.	1	1,1	-	-	-	-	3	3,4	-	-	1	1,1	-	-
Мароріян В. М	2	2,3	2	2,3	-	-	4	4,5	5	5,7	-	-	-	-
Магдлій Р. М.	1	1,1	-	-	2	2,3	2	2,3	2	2,3	1	1,1	-	-
Всього	7	1,3	4	0,8	4	0,8	16	3,0	20	3,8	8	1,5	2	0,4

Прізвище виконавця	Всього Н		В т. ч. Н з орг. прич.		Н з прич. вик		Н з ін.прич.		Всього	
	К-ть мом	%до підс.	К-ть мом	%до підс.	К-ть мом	%до підс.	К-ть мом	%до підс.	К-ть мом	%до підс.
Стець М. В.	15	17,0	4	4,5	9	10,2	2	2,3	88	100
Місюра І. В.	17	19,3	9	10,2	8	9,1	-	-	88	100
Гороховський В. І.	14	15,9	5	5,7	9	10,2	-	-	88	100
Поврозник В. Р.	13	14,8	9	10,2	4	4,5	-	-	88	100
Мароріян В. М	15	17,0	6	6,8	9	10,2	-	-	88	100
Магдлій Р. М.	12	13,6	7	8,0	5	5,7	-	-	88	100
Всього	86	16,3	40	7,6	44	8,3	2	0,4	528	100

Зведена відомість результатів моментних спостережень №3 і №4, проведених на ЦАП „Обрій” Чортківського району Тернопільської області

Прізвище виконавця	ПЗ		О		Відп		Ос.погр		Н12		Н14		Н21	
	К-ть мом	% до підс.	К-ть мом	% до підс.	К-ть мом	% до підс.	К-ть мом	% до підс.	К-ть мом	% до підс.	К-ть мом	% до підс.	К-ть мом	% до підс.
Данилишин В. С.	8	9,1	59	67,0	3	3,4	2	2,3	6	6,8	-	-	2	2,3
Грабець М. І.	7	8,0	63	71,6	-	-	1	1,1	6	6,8	2	2,3	3	3,4
Кудий С. .	7	8,0	63	71,6	2	2,3	3	3,4	5	5,7	2	2,3	2	-
Романець О. І.	8	9,1	63	71,6	-	-	5	5,7	6	6,8	1	1,1	-	-
Пашківський С. В.	7	8,0	61	69,3	1	1,1	1	1,1	10	11,4	-	-	3	3,4
Всього	37	8,4	309	70,2	6	1,4	12	2,7	33	7,5	5	1,1	10	2,3

Прізвище виконавця	Н23		Н24		Всього Н.		У т. ч. Н з орг. прич		Н по прич.взк		Всього	
	К-ть мом	% до підс.	К-ть мом	% до підс.	К-ть мом	% до підс.	К-ть мом	% до підс.	К-ть мом	% до підс.	К-ть мом	% до підс.
Данилишин В. С.	2	2,3	5	5,7	15	17,0	6	6,8	9	10,2	88	100,0
Грабець М. І.	6	6,8	-	-	17	19,3	8	9,1	9	10,2	88	100,0
Кудий С. І.	4	4,5	1	1,1	14	15,9	7	8,0	7	8,0	88	100,0
Романець О. І.	2	-	3	3,4	12	13,6	7	8,0	5	5,7	88	100,0
Пашківський С. В.	5	5,7	-	-	18	20,5	10	11,4	8	9,1	88	100,0
Всього	19	4,3	9	2,0	76	17,2	38	8,6	38	8,6	440	100,0

Найменування категорій і види витрат робочого часу

Найменування категорій	Умовне позначення
Підготовчо-заклучний час	ПЗ
Час основної роботи	О
Час допоміжної роботи	Д. доп.
Відпочинок	Відп.
Особисті потреби	Ос. Потр.
Невиробничі витрати і втрати робочого часу	Н
З організаційних причин	Н1
відсутність роботи	Н11
несправність інструменту, устаткування	Н12
поломки інструменту, пристосувань	Н13
розмови з керівництвом	Н14
очікування наряду	Н15
несвоєчасне подавання матеріалів	Н16
інші втрати з організаційних причин	Н17
З причин, що залежать від виконавця	Н2
запізнення або передчасне завершення роботи	Н21
виправлення власного браку	Н22
сторонні розмови	Н23
інші причини (куріння, ходіння, і.т.п)	Н24
З інших причин	Н3
відсутність запчастин, інструменту	Н31
відсутність енергії, матеріалів	Н32
невідповідність матеріалу	Н34
очікування підймальних механізмів	Н35

Моментні спостереження згруповані в дві зведені відомості (табл. 1, 2), а умовні позначення категорій і видів витрат у (табл. 3). Їх дані свідчать, що у ремонтних майстернях двох сільськогосподарських підприємствах приблизно однаковий коефіцієнт втрат робочого часу: на ПП ім. Шевченка Зборівського району – 0,16, а на ПАП „Обрій” відповідно 0,17. На нашу думку, саме тут приховуються суттєві резерви підвищення продуктивності праці

Для виявлення причин ситуації, що склалась, проаналізуємо структуру невиробничих втрат.

На ПП ім. Шевченка Зборівського району найбільшу частку у втратах (майже 51 %) становлять втрати робочого часу, які залежать від виконавців робіт, тобто від самих робітників-ремонтників (табл. 1). Це такі втрати робочого часу, як запізнення або передчасне завершення роботи, виправлення власного браку, сторонні розмови, куріння тощо. Суттєву частку втрат робочого часу становлять втрати, пов'язані з організаційними причинами (майже 47 %). Це в основному втрати робочого часу, пов'язані з несправністю інструментів, устаткування, поломкою інструментів і пристосувань.

Схожа ситуація з втратами робочого часу складається і на ПАП „Обрій” Чортківського району, де втрати робочого часу, які залежать від виконавців, і втрати з організаційних причин розділись пропорційно 50 на 50. (табл. 2).

На нашу думку, виправити таку ситуацію можна за рахунок підвищення виконавської дисципліни працівників, створення мотиваційного механізму підвищення продуктивності праці. Також не витримує ніякої критики стан забезпечення ремонтних майсте-

рень технологічним устаткуванням, яке в основному встановлювалось ще 15 – 20 років тому і не відповідає сучасному рівню розвитку техніки і технологій.

Можливе підвищення продуктивності праці в разі усунення непродуктивних витрат часу становитиме у ремонтній майстерні ПП ім. Шевченка Зборівського району:

$$\Pi_{\text{м}} = \frac{420 - 287}{287} \cdot 100 = 46,3\%$$

а, в ремонтній майстерні ПАП „Обрій” Чортківського району:

$$\Pi_{\text{м}} = \frac{420 - 294,9}{294,9} \cdot 100 = 42,4\%$$

Зниження трудомісткості праці у ремонтній майстерні ПП ім. Шевченка Зборівського району:

$$ЗТ = 100 - \frac{287}{420} \cdot 100 = 31,7\%$$

а, в ремонтній майстерні ПАП „Обрій” Чортківського району:

$$ЗТ = 100 - \frac{294,9}{420} \cdot 100 = 29,8\%$$

Річна економія фонду заробітної плати одного робітника при годинній тарифній ставці III розряду в розмірі 8,41 грн становитиме у ремонтній майстерні ПП ім. Шевченка Зборівського району:

$$E_{\text{зп}} = 8,41 \times 0,317 \times 1834,25 = 4890,05 \text{ грн,}$$

а, в ремонтній майстерні ПАП „Обрій” Чортківського району:

$$E_{\text{зп}} = 8,41 \times 0,298 \times 1834,25 = 4596,96 \text{ грн.}$$

Висновки На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що значні резерви для підвищення продуктивності праці приховуються у раціональному використанні робочого часу, у зведенні до мінімуму не виробничих витрат, підтриманні устаткування ремонтних майстерень на сучасному рівні, впровадженні сучасних технологій ремонту сільськогосподарської техніки. Так, у ремонтній майстерні ПП ім. Шевченка Зборівського району при шести працюючих робітниках річний фонд економії заробітної плати в разі усунення непродуктивних витрат часу становитиме 29,34 тис. грн, а на ПП „Обрій” Чортківського району при п’яти працюючих робітниках – 22,98 тис. грн. На нашу думку, це значні кошти, які за потреби можна було б вкладати в оновлення матеріально-технічної бази ремонтних майстерень.

Список літератури

1. Савицкая, Г. В. Экономический анализ: / Г. В. Савицкая. – 10-е изд. испр. – М.: Новое знание, 2004. – 640 с.
2. Гладун Б. М., Пасіка В. Б. Ремонтні майстерні підприємств АПК Тернопільської області: стан та перспективи розвитку // Продуктивність агропромислового виробництва. – 2007. – № 8. – С. 148 – 153.
3. Мороз В. С. Вивчення затрат часу методом „моментних спостережень” // Наукові праці. КНТУ: Економічні науки. Збірник наукових праці. Випуск 17. Кіровоград, 2010.
4. Матеріали моніторингу чинних нормативних систем на підприємствах галузі західної зони за 2010 – 2011 рр.
5. Практикум по экономике, организации и нормированию труда: Учебное пособие для студентов

вузов / Под ред. Г. Р. Погосяна, Л. И. Жукова. – М.: Экономика, 1991 – 192 с.

**Резервы повышения производительности труда при ремонте сельскохозяйственных машин
(на примере сельскохозяйственных предприятий Тернопольской области)**

Б.М. Гладун

Научно-исследовательский центр "Западагропромпродуктивность"

Произведен поиск резервов повышения производительности труда при ремонте сельскохозяй-
ственных машин.

**Reserves of Enhancing of labor capacity during the repair of agricultural machinery
(with referring examples of agricultural machinery in Ternopil Region)**

B. Hladun

Western and Areal Scientific Research Center with focus on Agricultural Machinery Capacity

Search has been made aimed at Enhancing of labor capacity during the repair of agricultural machinery.